

דף לא

'ככתבם וכלשונם'

'... וט"ו באב שהוא קדוש בקדושת יום טוב מצד המנהג, שיש כמה דברים שאינם לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים רק מצד מנהג ישראל שהוא גם כן תורה, וכך ט"ו באב, דלא נזכר בשום מקום מצוה שיהיה יום טוב כלל, רק מה שספרו בסוף תענית דלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב כו' שהרי אמרו בו בגמרא שם אחר כך הרבה טעמים על שהיה יום טוב, וכולם טעמים למנהג לבד, שהרי לא אמרו שמפני כן צריך לעשותו יום טוב אלא שבשביל כן נהגו כן – דשורש קדושתו הוא מצד המנהג לבד, ויש בכח מנהגי ישראל לקבוע קדושה באותו דבר הנהוג כמו בדברי תורה...' (מתוך ישראל קדושים עמ' 41).

'וקרו ליה יום תבר מגל'. זה הטעם הוא שורש כל הטעמים שהזכירו האמוראים; כי כל הטעמים הולכים וסובבים על קוטב אחד – שנתבטלו הקיטרוגים-רעים מישראל, וזהו 'תבר מגל' – שנתבטלו כל הקיטרוגים ונשתברו כל הכעסים. ומזה העת התחיל הש"י לנהג עם ישראל במדות אהבה; –

יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה – שנעשה שלום ונתקרבו המרוחקים, כמו שכתוב בורא נבי שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב.

יום שכלו בו מתי מדבר – שבאותו היום זכו לחיים של אמת.

יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים – שבזה היום נמצא כח המועדים, כמו שראינו שנתחזק בזה היום מצות עליית רגלים, וודאי יש בזה שייכות לאותו היום, ובכל שנה ושנה נמצא אותו הכח ביום זה, שאם לאו – לא נתחזק עליית רגלים דוקא בזה יום, כי העולם אינו במקרה.

יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה – שנמצא ביום זה רצון (כמו שכתוב ואני תפלתי לך ה' עת רצון וכדאיתא בגמרא (ברכות ה.) ליבעי אינש רחמי אפילו עד זבולא בתרייתא שלמא, היינו קבורה).

יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, שתשש כחה של חמה – שבאותו יום יתחיל התגברות מישראל על העכו"ם ויצא כוחם של ישראל ואורם מפורש, כי עכו"ם עובדים ומונים לחמה וכיון שנראה שלפעמים יותש כח החמה, בזה יבורר שאין בה כח עצמי רק יש מושל גם על החמה.

ומסיים שם אמר עולא ביראה א"ר אלעזר: עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו, היינו שלעתיד יברר הקב"ה שכל כוונת ישראל הוא רק לשם שמים, וכמו שכתוב ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתנו' (מי השלוח לקוטי הש"ס, ח"א וח"ב).

וע"ע בספר תפארת יוסף לקוטי הש"ס תענית).

'לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות...' – 'הלשון 'שבהן' צריך מובן. ונראה כי ענין שכזה דבחור שא נא עיניך וראה, אי אפשר לישראל להרשות לעצמן אלא בזמן מקודש (בלשון קדשו: גיהויבענע זמנים) כיום הכפורים, דהשטן בגמטריא שס"ד וביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני, ומשמיענו התנא דיום ט"ו באב –

שהוא יום שמחת לבו, למהרש"א בח"א – גם הוא יום גדול וקדוש, שבהן וכו' – והוא ראייה לרישא דהמשנה, דלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים. |הערת המהדיר: ועי' חידושי הריטב"א לב"ב (נדפס מכת"י בתשי"ד. קכא. ד"ה בכלי לבן) פירוש 'כלי לבן' – ללמד שיצר הרע מסולק מהם ושהם נקיים מחטא וכו', וזה שהיו בנות ישראל אומרות בחור שא נא עיניך וראה, ולא היו חוששין ליצר הרע] (אמרות טהורות לרש"ש מאמשינוב ח"ב עמ' מו).

'... מה היה ענין היום-טוב של יום הכיפורים? בגמרא שם מפורש שהשמחה היתה משום מחילת עוונות, כעין היום-טוב שהיה הכהן גדול עושה בצאתו בשלום מן הקודש (יומא ע.). היינו ששמחו בטהרה שהרגישו בכפרת עוונותיהם על ידי השעיר המשתלח ושאר עבודת יום הכיפורים, והשתמשו בשמחה קדושה זו כדי לשדך שידוכים לשם שמים, כי אצלם היתה קדושת השידוכין וקדושת יום הכיפורים שוות. נוראה הקדושה! וכן היום-טוב של ט"ו באב – שגמרו להכין העצים למערכה, ובזה שמחו לגמרה של מצוה. וכן את השמחה הזאת ניצלו כדי לשדך שידוכין לשם שמים. כשם שזו שמחה של מצוה כך זו. כמה גדולה טהרת הלב!

'מי שאין לו אשה נפנה לשם'. לא קרה מעולם שילך לשם מי שלא היה עומד להשתדך, רק כדי לראות. איזו קדושה וזהירות! ועיין במהרש"א שכתב 'מי שאין לו אשה נפנה לשם – שאסור לקדש אשה עד שיראנה'. הרי שהסתפקו בהזדמנות זו לבד לראות את המשתדכת ראייה חטופה, ולא לבדה אלא בתוך הכלל. נוראה הצניעות!

'חולות בכרמים' – בכרמים דווקא, לשם צניעות. 'זמה היו אומרות' – אומרות, אבל לא מזמרות. המחול, לשם שמחה של מצוה, היה מותר, אבל זמר אסור.

בכלי לבן שאולים. כאן מגלים לנו פרשה אחרת, פרשה של בטחון ושל חסד. אשה צעירה הולכת להיראות לשם שידוכין, אפילו הצנועה ביותר מודקדקת ללבוש שמלה יפה כדי לעשות רושם טוב, ואין שום גנאי בדבר. אבל לא כדורות האחרונים הדורות הראשונים! כאן – כולן בכלי לבן פשוטים, כולן שוות, אין אחת שמצטיינת בלבושה לגבי כל חברותיה. נוראות! ונורא הבטחון שבדבר. ולא עוד, אלא 'שאולים'. אפילו אם יש לאחת מהן שמלה לבנה מבד יותר חשוב, היא מוותרת על זאת; הבת העשירה שואלת מן הענייה, והענייה מן העשירה. ולמה? כדי שלא לבייש את האחרות. נורא החסד, וההתחשבות ברגשי הזולת!

ובמי מדברים כאן? לא על בנות התנאים וגדולי הדור, אלא על בנות פשוטי העם – 'בנות ירושלים'. מעתה שמא נבין במקצת איך השוו חז"ל קדושת מחולות אלו לקדושת המועדות וקדשי שמים.

כה היו אבותינו – ענקי הרוח, גבורי הקדושה, החסד והבטחון. בוש נבוש מהם, כי קטנם עבה ממתנינו' (מכתב מאלהו ח"ד עמ' 180).

'שמחת חמשה עשר באב שהיתה לישראל בדורות הקדומים, שמחה של סליחה ומחילה היתה להם וטהרה מעוונות, כיום הכיפורים.

ביום הכיפורים נתרצה הקב"ה לישראל מעוון העגל ונתנו להם לוחות שניים לאחר שהראשונים נשברו, ואותו היום נקבע להם ליום סליחה ומחילה לדורות. גם חמשה עשר באב, יום של מחילה היה להם לדור המדבר מעוון המרגלים, כאמור למעלה.

ולפי שימים אלה היו מסוגלים להטהר בהם מעוון, לכך לא חששו הדורות הראשונים וקבעו בשני הימים האלה מחולות לבנות, שיצאו חוץ לעיר והיו מחוללות בכרמים ולא חששו שמא יפרצו בהם גדר הצניעות. כל עצמם של ימים אלה מנוקים מעוונות היו – יהו נכשלים בהם בחטא? לפיכך היה גם חג של בנות ישראל שבחמשה עשר באב, נקרא חג ה', ככתוב בסוף ספר שופטים. כלומר, חג שכל מעשי היום ומחולותיו – לשם שמים בלבד ואין בהם שמץ של חטא.

מימים ימימה היה עיקר תוקף קדושת ישראל בגדרי צניעות שהיו גדורים בהם יותר מכל העמים. לכך שמחת הנישואין בישראל גדולה מאצל עמים אחרים, שנישואי קדושה הנעשים בישראל כתורה וכמצוה, אות לישראל שכל חייהם קדושים. לכך אמרו חכמים שחתן ביום חופתו מוחלין לו על כל עוונותיו, כדי שיתחיל את חייו בקדושה ולא תהא קופה של עוונות תלויה לו מאחוריו. (ויש מי שאומר גם טעם אחר למחילת עוונות של חתן – משום שלום בית. שמא יארע בביתם דבר של צער, שלא יתלו אחד בשני בעוונות שלפני נישואיהם, ויבואו לידי טינא בלב מזה על זה).

לכך בימים קדמוניים לא היו ימים טובים לישראל כימים אשר מחל להם הקב"ה על עוונותיהם, יום הכיפורים ויום חמשה עשר באב. וכיון שהיו מטהרים מעוונות, היו קובעים הימים האלה ומיחדים אותם לשמחת נישואין, או למה שיביאום אחר כך לשמחה זו.

צא ולמד כמה גדולים היו שני ימים טובים אלה בגדר הטהרה והקדושה, שבכל שאר הימים הטובים היו שלוחי בית דין יוצאים למקומות האסיפה ומתקנים שם 'תיקון גדול' להפריד בין אנשים לנשים כדי שלא יבואו לקלות ראש; ובימים טובים אלה, לא היו צריכים לכך, שכל ישראל גדורים היו מאליהם בגדרי טהרה צניעות וקדושה מפני קדושת הימים.

לפיכך הלשון במשנה: 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים – שבחן בנות ישראל יוצאות' וכו' ולא היה שם בית מיוחד כלל, ואילו בשאר ימים טובים חששו מפני גדר הצניעות שמא תיפרץ ח"ו ולא היו בנות ישראל יוצאות אלא כל כבודה בת מלך – פנימה. ובעוונותינו שחרב בית המקדש ובטלה שמחה של מצוה ונפרצה חומת הטהרה והצניעות, בטלה גם שמחה גדולה וטהרה זו עד שיבנה בית המקדש במהרה בימינו (מספר התודעה ח"ג לג).

עוד בענין השמחה ביום הכפורים ועניני ט"ו באב – ע' בספר רסטי לילה עמ' 151; דובר צדק עמ' 170; אודהב ישראל לט"ו באב, עמ' רפו; עבודת ישראל לט"ו באב; פרי צדיק ח"ה לט"ו באב; שיח שרפי קודש ח"א פה; אילה שלוחה עמ' קנא; דרשות בית ישי מר.

עוד בענין סדר הטעמים שהובאו בגמרא, ועל ההשתלשלות ההיסטורית בחגיגת יום זה – ראה בספר 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' לר"ח ארנטרוי, עמ' עז-פ; 'נפש חיה' לר"ר מרגליות, קלאו.

'עתידי הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו'. המחול הוא עיגול, ודבר עגול אין לו פינות ובליתות אלא הכל נמצאים במרחק שוה לנקודה האמצעית. וכך הדבר במדרגות השגת הצדיקים לעתיד לבוא [בבחינות מסוימות] אין אחד קרוב מחברו או רחוק (עפ"י אודהב ישראל לט"ו באב עמ' רפו, ובלקוטים חדשים עמ' שמה, ובפרשת ויצא עמ' לט; מי השלוח ח"א קרח ד"ה ומדוע תנשאו, וזאת הברכה ד"ה ויהי, ח"ב ד"ה וזאת הברכה; מחשבות חרוץ עמ' 31; פרי צדיק קרח א – עע"ש בסודות הענין).

עוד בענין 'מחול לצדיקים' – ע' באר הגולה למהר"ל ד; תורת אמת – בשם זקנו הגרעק"א; נחלת יהושע לרה"ק ר"י העשיל מחאליוב, מטות ד"ה וידבר; מכתב מאליהו ח"ד עמ' 149.

ג. רבי יהודה מחייב בכפיית המטה – במי שיכול, להוציא עוברות ומניקות וכד', ולא הודו לו חכמים. ואמרו בברייתא: מודים חכמים בשיכול. ופירשו מחלוקתם בכפיית שאר המטות שבבית, מלבד מטתו. אמר רבא: הלכה כתנא של משנתנו, שלא הודו לו חכמים כל עיקר, ואין צריך לכפות המטה.

דפים ל – לא

לו. על שום מה היה חמשה עשר באב יום טוב גדול בישראל?

לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהם בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולים וחולות בכרמים ואומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה... –

יום הכפורים – משום שהוא יום סליחה ומחילה, ובו ניתנו לוחות אחרונות. חמשה עשר באב – ניתנו בו חמשה טעמים:

רב יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה (דרשו זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד – דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה); –

רב יוסף אמר רב נחמן: יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל (לאחר מעשה פילגש בגבעה. ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לאשה... – ממנו ולא מבניו); –

רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר; –

עולא אמר: יום שביטל הושע בן אלה פרודאות (= שומרים) שהושיב ירבעם, והתיר לבני עמו לעלות לירושלים לבית המקדש; –

רב מתנה אמר: יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה; –

רבה ורב יוסף אמרו שניהם: יום שפסקו מלכרות עצים למערכה (שמאז תשש כחה של חמה ואין העצים יבשים לגמרי וחוששים לתולעת), וקראו לו 'יום תבר מגל'.

יש מי שצדד על פי השערה, שהמחולות בכרמים היו נעשים למחרת יום הכפורים ולא בו ביום ממש (ע' בעיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' ט).